

Nr 158.

Av herr Tengdahl, med förslag till lag angående rättshjälp åt häktad.

Genom proposition nr 161 vid 1919 års riksdag förelade Kungl. Maj:ts riksdagen, jämte annat, ett förslag till lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad. I samband med sagda proposition väcktes inom andra kammaren en motion, däri hemställdes om en genomgripande omarbetning av förslaget och framlades till antagande ett nytt förslag till lag om rättshjälp åt häktad.

Motionen föranledde till vissa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag och till en skrivelse från riksdagen, men i vissa viktiga delar lämnades motionen obeaktad. Resultatet blev, att riksdagen antog en lag om förordnande av rättegångsbiträde åt häktad.

Då enligt min mening de synpunkter, som av herr Strid i nämnda motion då framfördes, äro fullt välgrundade och bort leda till att hans förslag godtagits, tillåter jag mig att ånyo framlägga ett nytt förslag till lag om rättshjälp. Alldenstund detta i allt väsentligt överensstämmer med det av herr Strid förra året framlagda, har jag ansett det onödigt att här ånyo upprepa de skäl, som av honom anfördes, utan hänvisar i stället till motionen nr 347 i andra kammaren vid 1919 års riksdag.

Endast i avseende å ett par punkter tillåter jag mig göra några erinringar, främst då riktade mot lagutskottets motivering för avslag å Strids motion. Vad då först angår den föreslagna rätten för även enligt lösdrivarlagen häktad person att få biträde förordnat må anmärkas följande.

Denna grupp häktade har under sista tiden i avsevärd mängd ökats, till följd av att polismyndigheterna med den nya prostitutionslagens ikraftträdande börjat att i större utsträckning än förut tillämpa lösdrivarelagen å kvinnor, som kunna misstänkas skaffa sitt uppehälle genom prostitution.

Dessa beklagansvärda individer stå för närvarande rättslösa. Ofta unga och utan all kännedom om det skydd, lagarna kunna bereda dem, bliva de underkastade en mycket summarisk behandling inför polismyndigheterna. De sakna förmåga att kunna gentemot ett ofta godtyckligt förfarande försvara sig och foljden bliver att i regel en sådan anhållen bliver bortdömd till tvångsarbete, som kan uppgå ända till tre år. Enligt min mening äro dessa häktade långt mera i behov av biträdeshjälp än det stora flertalet av dem, som häktats för vanliga brott. Dessa senare åtnjuta nämligen den förmånen, att deras sak underkastas grundlig utredning inför domstol, och redan därigenom hava de en garanti för att deras skuld eller oskuld bliver någorlunda riktigt undersökt och bedömd. Den enligt lösdrivarelagen häktade har däremot icke ens en dylik förmån. Hans sak skall behandlas av administrativa myndigheter, som äro obundna av alla rättegångsformer, och förfarandet bliver därför, såsom envar vet, synnerligen godtyckligt. Nekar man dessutom en dylik person hjälp vid tillvaratagandet av hans rätt, är ju uppenbart, att utredningen bliver synnerligen bristfällig och att faran blir stor för att misstag begås vid domens avkunnande. För mig framstår det därför som en oavislig statens skyldighet att bringa dessa olyckliga all den hjälp, som kan lämnas, och det omedelbart. Ett avvaktande av den utredning, som riksdagen förra året begärde, är alldeles onödigt, så mycket mera som denna utredning ej kan vad angår häktad lösdrivare leda till annat resultat än vad nu av mig i 7 § av mitt förslag föreslås.

Ett annat viktigt spörsmål i avseende å en häktads rättsställning är frågan att bereda den häktade möjlighet att få inkallade genom domstolens eller dess ordförandes försorg vittnen och andra personer, som upplysningsvis skola höras. Jag har nämligen härutinnan föreslagit i 5 § att om den häktade vid underdomstol äskar att angående uppgivna omständigheter någon skall höras som vittne eller upplysningsvis, det skall åligga domstolen eller dess ordförande föranstalta om, att uppgiven person bliver inkallad i målet, samt att kostnaderna härför skall gäldas av allmänna medel.

Även detta yrkande fann lagutskottet ej böra bifallas. De skäl, som utskottet härför anfört, äro dock synnerligen svaga och deras riktighet allt annat än oomtvistad. Utskottet framhöll först, att det enligt allmänna processregler skulle åligga åklagaren att i brottmål införskaffa all den utredning, som kan vara erforderlig för utletande av sanningen i målet, samt att, om den häktade framställer önskemål om viss persons hörande,

åklagaren icke bör underlåta att inkalla honom, därest hans hörande anses vara av någon betydelse. Enligt vad jag från flera håll förspört lär denna utskottets mening långt ifrån delas av vare sig åklagare eller det stora flertalet domare och andra jurister. Det har sagts mig, att, *även om* en sådan åsikt stått i överensstämmelse med vår äldre straffprocessrätt, den numera måste anses vara helt övergiven. Enligt modärn uppfattning intager åklagaren i ett brottmål i stort sett samma ställning som en kärende i ett vanligt civilmål. Han har att endast till fullo styrka sina påståenden, d. v. s. åtalet. Vill motparten, d. v. s. den tilltalade, därefter förebringa motbevisning till förringande av åklagarens talan, har den tilltalade att själv föranstalta om sådan bevisnings framläggande inför domstolen. Att denna senare uppfattning måste vara riktig torde vara uppenbart redan därav, att det väl vore ganska absurt, om en åklagare, som redan till fullo styrkt sitt åtal, skulle kunna åläggas även framskaffa bevisning till förringande av vad av honom redan styrkts i målet. Den åsikt, som lagutskottet gjorde sig till tolk för, kan således långt ifrån anses vara riktig.

Praxis kan såsom allmän regel sägas tillämpa den principen, att det åligger varje part att själv införskaffa den bevisning, han vill åberopa i målet. Jag vill blott i detta avseende nämna, att t. ex. vid vår främsta underrätt, Stockholms rådhusrätt, flera exempel finnas på, att domstolen avvisat en häktads anhållan, att domstolen skulle själv eller genom åklagaren ombesörja inkallande av vittnen i målet. Åklagarna vid samma rådhusrätt intaga också den ståndpunkten, att domstolarna icke hava rätt att tvinga åklagaremyndigheter inkalla vittnen för tilltalades räkning. Samma upplysningar lämnas också från åtskilliga andra domstolar i landet. Och flera jurister, på vilkas sakkunskap jag har all anledning att lita, hava lämnat den förklaringen, att i uttrycklig lag ej finnes något stadgande, som förpliktar vare sig domstol eller åklagare att hjälpa den häktade med vittnens inkallande.

Genom lagen om fri rättegång har man nu ansett sig böra taga steget fullt ut och lämna även mindre bemedlade personer hjälp såväl med biträde som vittnens inkallande i målet. Enligt nämnda lag kan alltså i brottmål en svarande erhålla hjälp genom det allmänna med vittnens inkallande. Så mycket mera bör då även sådan hjälp lämnas åt svarande, som hålles häktad, oavsett om han är mindre bemedlad eller ej. Samma skäl, som föranlett, att varje häktad medgivits rätt att erhålla biträdeshjälp, motiverar härmed skyldigheten för staten att biträda honom med hjälp med personers inkallande såsom vittnen.

Slutligen har jag i 8 § återupptaget herr Strids förslag om skyldighet för myndigheterna att underrätta en häktad om hans rätt till hjälp i rättegången. Icke ens detta rättfärdiga krav ville lagutskottet tillmötesgå vid förra årets riksdag. Utskottet förmenade nämligen, att dylikt stadgande borde utfärdas i administrativ ordning. Jag kan verkligen icke förstå, varför man rörande en och samma sak skall utfärda dubbla författningar, när saken kan *bäst och enklast* lösas genom att härom blott intaga en ny paragraf i denna lag. Stadgandet bliver då verkligen observerat av vederbörande, vilket långt ifrån är säkert, om en särskild kungörelse utfärdas, som lätt bortglömmes. Ur lagstiftningssynpunkt innebär ett sådant tillvägagångssätt ej heller någon oegentlighet, ty på andra lagstiftningsområden finnas flera exempel på, att dylika anmaningar till myndigheterna intagas i civillag. Och att i förevarande avseende ett starkt behov föreligger att stadga sådan skyldighet för myndigheterna torde även allmänt kunna vitsordas från sakkunnigt håll.

På grund av det ovan anförda får jag hemställa,

att riksdagen måtte för sin del med upphävande av lagen den 19 juni 1919 angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad antaga följande som bilaga bifogade förslag till lag angående rättshjälp åt häktad.

Stockholm den 22 januari 1920.

Knut A. Tengdahl.

Förslag

till

Lag

angående rättshjälp åt häktad.

Med upphävande av lagen den 19 juni 1919 angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad förordnas som följer.

1 §.

Äskar någon, som hålles häktad såsom misstänkt för brott, hjälp vid sin talans förberedande och utförande, skall biträde åt honom förordnas. Förordnande, som här avses, innefattar bemyndigande att, så länge den tilltalade hålles häktad, biträda honom i fråga om talan vid domstol, som i förordnandet angives, ävensom vid omedelbar fullföljd från nämnda domstol av samma talan.

Förordnande av biträde meddelas av Kungl. Maj:ts befallningshavande. Finnes vid målets handläggning inför underrätt, att biträde ej förordnats, eller har förordnat biträde ej tillstädeskommit, meddelas dock sådant förordnande av rätten. Ej må den omständigheten, att biträde ej kan av rätten anskaffas, utgöra hinder mot målets handläggning. Innan biträde hörts, må dock icke, mot den häktades bestridande, slutligt utslag meddelas.

Vill den häktade ej såsom biträde använda den, som därtill förordnats, äger han ej påkalla förordnande för annan person, där ej Kungl. Maj:ts befallningshavande eller rätten finner honom hava giltig anledning att icke åtnöjas med den förordnade.

2 §.

Är vid handläggning inför underrätt av mål, däri någon hålles häktad såsom misstänkt för brott, biträde för den häktade ej tillstädes, men finner

rätten med hänsyn till bristande förmåga hos den häktade att själv tillvarataga sina intressen biträde erforderligt för målets utredning, äge rätten, ändå att det ej påkallas av den häktade, förordna biträde. Sålunda förordnat biträde må icke avvisas av den häktade, med mindre han själv anskaffar annat biträde, som av rätten godkännes.

3 §.

Till biträde skall förordnas lämplig person, som avlagt för utövande av domareämbete föreskrivna kunskapsprov samt yrkesmässigt utövar advokatverksamhet. Biträdet må vid förordnandet berättigas att i sitt ställe sätta annan, som enligt vad nu är sagt må förordnas till biträde åt häktad.

Möter hinder att till biträde förordna person, som i första stycket avses, eller skulle genom förordnande av sådan person statsverket oskäligen betungas, må till biträde förordnas annan, som prövas lämplig att biträda den häktade.

Har den häktade till biträde föreslagit person, som i första stycket avses, bör avvikelse från förslaget ej ske, såframt ej särskilda skäl därtill äro.

4 §.

Biträde, som förordnats enligt denna lag, åtnjute av allmänna medel efter rättens prövning skäligen arvode för det arbete, han nedlagt å förberedande och utförande av den häktades talan, så ock ersättning för nödvändiga utgifter och tidsspillan. Har å häktningen icke följt handläggning inför domstol, bestämme Kungl. Maj:ts befallningshavande det belopp, som må tillkomma biträdet. Ej må biträdet av den häktade förbehålla sig ytterligare ersättning; har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

Beslut om ersättning till biträde gånge i verkställighet, ändå att det ej vunnit laga kraft. Skriftligt besked om beslutet skall utan avgift tillhandahållas biträdet.

5 §.

Äskar vid underrätt den häktade, att angående uppgivna omständigheter någon skall inför domstolen höras såsom vittne eller upplysningsvis, äligge det rätten eller dess ordförande föranstalta om, att uppgiven person varder i vederbörlig ordning inkallad i målet. Kostnaden för sådan inkallelse skall gäldas av allmänna medel.

6 §.

I slutliga utslaget pröve domstolen, huruvida kostnader, som enligt 4 och 5 §§ skola gäldas av allmänna medel, skola återgäldas till statsverket av allmän åklagare eller av enskild part. Ej må åklagare eller målsägande därtill förpliktas i annat fall, än då han enligt lag är pliktig gälda den tilltalades rättegångskostnad, ej heller den tilltalade, där han ej varder till ansvar i målet dömd.

Har tilltalad, som dömts till ansvar i målet, däri åtnjutit fri rättegång, må han i slutliga utslaget förpliktas gottgöra statsverket kostnad, som nu sagts, allenast om han förklarats förlustig sagda förmån; efter rättegångens avslutande må återbetalningsskyldighet honom åläggas enligt reglerna i 13 § av lagen om fri rättegång.

7 §.

Vad i 1—5 §§ härovan stadgas om rätt för den, som hålles häktad såsom misstänkt för brott, att erhålla biträde i rättegången samt om ersättning till sådant biträde, skall i tillämpliga delar även gälla, där någon blivit häktad på grund av bestämmelserna i lagen angående lösdrivares behandling den 12 juni 1885.

8 §.

Det åligger den, som förordnat om häktning, så ock domstol eller annan myndighet, inför vilken häktad person inställes till rannsaking eller förhör, att underrätta den häktade om den rätt till hjälp, som honom tillkommer enligt denna lag.

9 §.

Angående biträde åt den som hålles häktad såsom misstänkt för brott, tillhörande krigsdomstols behandling, gälle vad i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes finnes stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1920.
